

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

КУЛИК В. В.

кандидат економічних наук

КИЇВ

Вступ. Відновлення економічного росту, забезпечення його неухильності потребує переосмислення основних принципів і задач соціально-економічної політики, якісного удосконалення державного регулювання процесами відтворення соціально-економічних систем. Перехідні процеси в Україні мали неконтрольований характер, що проявилось у відсутності кінцевих цілей соціально-економічної трансформації, і як наслідок невизначеності шляхів і засобів суспільного розвитку, завуальованості соціально-економічної сутності перетворень тощо. Все це сприяло погіршенню соціальної структури суспільства і його подальшій поляризації, звуженню соціально-економічного потенціалу та зростанню ризиків нестабільності.

Економічна політика в передкризові роки була спрямована на підтримку високих рівнів споживчого та інвестиційного попиту, в т.ч. за рахунок імпорту, іноземних інвестицій і дешевих кредитів, що призвело до формування і накопичення небезпечних соціально-економічних диспропорцій, створило передумови нестабільності національної валюти. Водночас світова економічна криза виявила неспроможність держави ефективно протидіяти негативним наслідкам кризи, відсутність системності антикризових заходів і їх цілеспрямованості. Отже, постає актуальна задача цілеспрямованого соціально-економічного управління та підтримки безпечних параметрів відтворення національної економіки і її окремих складових елементів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державне регулювання соціально-економічних процесів, удосконалення і забезпечення їх дієвості потребує спеціальної системи методологічного, статистичного та інформаційного забезпечення. Системи національних рахунків ООН і Європейського Союзу (СНР) складають основу для системного обліку, аналізу, контролю та планування всього спектру відтворювальних процесів в національній економіці і в її інституційних складових [1, 2]. СНР є основою для аналізу та регулювання галузевих і регіональних процесів відтворення, інституційних складових національної економіки (державного сектору, не фінансового і фінансового секторів, домогосподарств та ін.), навколишнього середовища, макроекономічних процесів і пропорцій відтворення та ін. СНР як соціально-економічна модель процесів відтворення покладена в основу індикаторів сталого розвитку Європейського Союзу і є одним із інструментів державного регулювання процесів соціально-економічного відтворення [3].

Невирішені проблеми. Визначення сучасних проблем відтворення соціально-економічних систем та відповідне державне регулювання соціально-економічних процесів в розвинутих країнах здійснюють на основі інструментарію національного рахівництва. В Україні даний інструментарій головним чином розглядають як економіко-статистичну модель відтворення національної економіки, і недооцінюють його аналітичні можливості щодо удосконалення державного регулювання соціально-економічного процесів.

Метою статті є виділення сучасних проблем соціально-економічного відтворення та постановка відповідних задач державного регулювання соціально-економічних процесів в рамках моделі СНР.

Основні результати дослідження. Світова фінансово-економічна криза не тільки виявила та загострила назрілі диспропорції, але й потребує комплексного державного регулювання всієї системи соціально-економічних процесів відтворення, які в кожній країні мають свої особливості. Зростаючі внутрішні і зовнішньоекономічні дисбаланси, розшарування доходів громадян і, як наслідок, зростання розриву у рівні життя і соціальній захищеності, розбалансованість бюджетів та зростання внутрішніх і зовнішніх боргових зобов'язань, зниження заощаджень і розбалансоване утворення капіталів, періодичне загострення кризових явищ в різних секторах економіки і нестабільність національної валюти — це лише окремі сфери відтворення, що потребують системного моніторингу і обґрунтованого регулювання.

Дисбаланси сучасної зовнішньої торгівлі привели до валютних війн та значного коливання валют, що ускладнює відновлення як світової економіки так і національної економіки. У зв'язку з цим країнами великої двадцятки G20 пропонуються якісні індикатори зовнішнього відтворення, що комплексно характеризують також національні дисбаланси (державний борг, бюджетний дефіцит, зовнішньоторговельний баланс, обмінний курс і національна валюта) та є об'єктами регулювання [4].

Европейські країни проходять складний етап свого соціально-економічного співжиття, пов'язаний із упередженням та подоланням кризових явищ в усіх сферах суспільства. Сильні позиції сучасної Німеччини зумовлені налагодженою соціально-ринковою економічною моделлю, в основу якої закладені антикризові принципи управління, спрямовані на підтримку постійного економічного зростання при забезпеченні загальноекономічної і зовнішньоторговельної рівноваги, стабільного рівня цін і високої зайнятості [5, с. 94–95]. Ці умови накладають суворі обмеження на розміри державного боргу, дефіцитів державного і земельних бюджетів, особливості розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, підтримку конкуренції в економіці та соціальній сфері та інше.

Неспроможність державного регулювання соціально-економічних процесів особливо проявляється в авторитарних суспільствах. Соціальна нееластичність у поєднанні із сучасними інформаційними технологіями як соціальним феноменом стала поштовхом до соціального вибуху в арабських країнах, викриваючи тим самим давно накопичувані внутрішні соціальні й економічні дисбаланси і диспропорції розвитку. Для послаблення соціальної напруги багаті країни застосовують економічні важелі, вдаючись до більш справедливого розподілу доходів. Влада Кувейту, маючи значне сальдо зовнішньої торгівлі доходи від якої зосереджуються в державному секторі, терміново переходить до іншої моделі розподілу і перерозподілу національного доходу, спрямованої на послаблення соціально-економічної напруги (підвищення рівня заробітних плат, стипендій, одноразових виплат тощо) [6].

За умов неналежного державного регулювання всієї системи соціально-економічних процесів відтворення держава – як регулюючий інститут – стає найбільшою небезпекою [7, с. 85]. Діяльність некомпетентних урядів формує стратегічні соціально-економічні проблеми, особливо в країнах, що розвиваються [8, с. 6]. Розбудова сильної держави пов'язана із формуванням сильних державних структур і правильним функціонуванням суспільних інститутів, які підтримуються населенням і суспільною думкою [8, с. 5].

В Україні сформувалися значні внутрішні соціально-економічні і зовнішньоекономічні диспропорції. Зростаючий державний борг суттєво обмежує перспективи економічного зростання та підвищує негативні ризики соціально-економічного відтворення. Водночас розв'язання економічних проблем пролягає через реформування суспільних інститутів з метою підвищення їх соціальної чутливості і відповідальності, що створює якісно нові критерії щодо оцінки стійкості і ефективності соціально-економічного відтворення в умовах відкритого суспільства. Відповідно змінюється і сутність державного регулювання, де увага акцентується саме на соціальній сутності і спрямованості регулювання економічних процесів.

В цілому процеси відтворення різних соціально-економічних систем – від національної економіки і до значно менших за розмірами утворень – описуються за допомогою типових соціально-економічних матричних моделей, які в економічній літературі отримали назву «матриці соціальних рахунків» /social accounting matrices/ або «матриці фінансових потоків» [1, 2]. Матричні моделі ґрунтуються на міжнародних статистичних і фінансових класифікаціях, вирізняються структурою і деталізацією, використовуються як для цілісного опису і аналізу всіх процесів соціально-економічного відтворення внутрішнього середовища об'єкту дослідження і його зовнішньоекономічних зв'язків так і для планування пропорцій соціально-економічного відтворення [9, 10]. Об'єктами аналізу і державного регулювання в таких моделях стають: 1) сукупний попит і сукупна пропозиція в національній економіці; 2) внутрішня і зовнішня економіка; 3) система бюджетів національної еконо-

міки і якісні показники їх відтворення; 4) система видів економічної діяльності і динаміка їх розвитку; 5) окремі етапи відтворення соціально-економічних систем (виробництво, утворення доходу, розподіл первинного і вторинного доходу, утворення капіталу тощо); 6) система утворюваних валових і чистих доходів (ВВП, ВДВ, прибутки, національний дохід, заощадження, кредитування/запозичення тощо); 7) регіональні аспекти відтворення; 8) різноманітні соціально-економічні пропорції, включаючи криптичні; 9) різноманітні потоки та інше.

На основі матричних моделей готуються довгострокові стратегії розвитку національної соціально-економічної системи та тактичні заходи економічної політики, спрямованої на підтримку рівноваги відтворення та покращення якісних параметрів функціонування соціально-економічних систем (упередження різних кризових явищ, забезпечення стійкості і збалансованості бюджетних систем, забезпечення пропорційності і рівноваги відтворення, формування умов сталого розвитку соціально-економічних систем, програмування доходності та інвестиційної привабливості соціально-економічної системи тощо).

Матриці соціальних рахунків є базовим інструментарієм для аналізу та регулювання всієї системи відтворювальних соціально-економічних процесів, є теоретико-методологічною основою удосконалення державного регулювання.

Висновки. Всебічний аналіз сучасних проблем відтворення соціально-економічних систем та удосконалення державного регулювання процесів відтворення слід здійснювати саме на основі інструментарію національного рахівництва. Метою соціально-економічного регулювання має стати підтримка на високому рівні попиту і пропозиції в національній економіці при покращенні характеристик соціально-економічного відтворення суб'єктів економіки, збереженні та розвитку соціально-економічного потенціалу, підтримка конкурентних відносин в соціальній та економічній сферах при забезпеченні рівноваги відтворення різних соціально-економічних систем. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. System of National Accounts 2008. United Nations. – New York: UN, 2009, 722p. (ST/ESA/STAT/SER.F/2/REV.5).
2. The European System of National and Regional Accounts (1995 ESA), (1996R2223 – EN – 07.08.2003 – 008.001).
3. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/national_accounts/introduction.
4. Країни G20 створюють новий «градусник» здоров'я світової економіки / Економічна правда, 20 лютого 2011 року [електронний ресурс].
5. Ламперт Х. Социальная рыночная экономика. Германский путь / Х. Ламперт. М.: «Дело ЛТД», 1994. – 224с.
6. Испуганные арабскими революциями власти Кувейта раздают гражданам деньги и еду / delo.ua, 20 февраля 2011г. [електронний ресурс].

7. Ортега-і-Гасет Х. Вибрані твори. / Х. Ортега-і-Гасет. Переклад з іспанської. К.: Основи, 1994. – 420с.

8. Фукияма Ф. Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI веке: / Ф. Фукияма. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА: Хранитель, 2006. – 220 с.

9. Бакаєв О. О. Дворахункова модель товарно-фінансових потоків національної економіки

/ О. О. Бакаєв, В. В. Кулик // Економіка і прогнозування. – 2002. – №1(7). – с. 117–125.

10. Кулик В. В. Сценарне моделювання політико-фінансових рішень. Оптимістичний приклад сценарію для України, 1996–1999роки / В. В.Кулик / Економіка промисловості, 1999, №3 (5). – с. 3–17.